

Po tem je tudi na ceni pridobil; med leti 1830. do 1840. se je dobil oral mahú za 2—5 gold., zdaj se ga komaj dobí oral za 200 gold., in še več je vredno samo v šoti, kar se je mora odpraviti, da svet stanovito rodovitno postane.

Kako globoko je treba šoto odpraviti, pokaže povsod sam svet, namreč tako daleč, da se pride do blata, ki ni več prepleteno s koreninicami, in ki se na stran vrženo razvali. Izrezana osušena šota je dobra za kurjavo, se lahko prodá, povrne obilo stroške za rezanje in osušenje z vožnjo vred.

Na svet, po tej poti odkrit, treba je napeljati obilo prsti s cestnim blatom, ali, kar je najboljšo, zidne šute, in do čevlja ga globoko prekopati ali preorati. Brez

dvoma bode tukaj drenaža na pravem mestu; ona bo odpeljala zakisano vodo iz zemlje in pot odprla dohodu plodnega zraka v njo.

Tako pripravljen svet se utegne porabiti za njivo ali travnik; žita in zelišča vseh plemen rodijo dobro in hvaležno na njem, toda gnoja potrebuje enako drugemu svetu.

Namesti da bi rezali šoto, odpravljajo drugi nesejnili mah s požiganjem, in sejejo večidel ozimno rž ali ajdo; al pridelek nikakor ne povrne vrednosti sežgane šote, dela in semena. Zato bi bilo prav to potratno navado tem več odpraviti, ker s požiganjem se skoraj vedno poškoduje pridelek bližnjih, in se nadlegva vsa okolica s smrdljivim dimom. (Kon. prih.)

Pregled,

koliko brez vojskine doklade znašajo od vsacega goldinarja direktnih davkov doklade za deželne potrebe in za potrebe zemljiščne odveze v posameznih deželah našega cesarstva, in sicer:

V deželi	ktera ima □ milj vsega svetá	Rodovitne zemlje □ milj	Duš	Odstotki na goldinar davka	Za deželne stroške se po- trebuje goldinarjev	Za stroške zemljišne odveze goldinarjev	Skupaj goldinarjev	Doklade skupaj znašajo za enega človeka krajcarjev	Doklade skupaj znašajo za □ miljo goldinarjev
Česki	902·8	778	5,000.000	16	2,000.000	3,000.000	5,000.000	100	6427. ₉
Bukovini	181·6	176	590.000	65	86.000	700.000	786.000	120. ₁₅	4465. ₈
Dalmaciji	222·3	214	440.000	27 ¹ / ₂	150.000	—	150.000	3. ₄	700. ₉
Galiciji	1364·0	1185	5,000.000	66	745.000	5,000.000	5,745.000	115. ₀	4848. ₀
Goriški, Istri in Trstu	139	130	500.000	48	213.971	243.000	456.971	91. ₃	3515. ₁
Koroški	180	157	338.000	49	223.000	470.000	693.000	206	4413. ₉
Kranjski	174	164	460.000	40	231.000	624.000	855.000	185	5213. ₄
Moravski	386	372	2,000.000	17	914.000	2,000.000	2,914.000	145	7833. ₂
Avstrii dolnji	344·5	327	1,800.000	18	2,000.000	2,000.000	4,000.000	220	12232. ₄
Avstrii zgornji	208·5	189	720.000	32	750.000	1,000.000	1,750.000	244	9259. ₂
Salcburški	124·5	102	150.000	30	80.000	1,000.000	1,080.000	719. ₃	10588. ₂
Šlezki	89·5	89	480.000	19	189.000	278.000	467.000	97	5247. ₀
Štajarski	390	359	1,090.000	35	1,000.000	1,500.000	2,500.000	229. ₃	6963. ₆
Tirolski in Vorarlberški }	509·6	421	870.000	21 ¹ / ₂ 17	257.000	404.500	661.500	75. ₉	1571. ₂

Národno-gospodarske stvari.

Delo z rokami nasproti delu z mašinami.

Ali me ne bode jutri ali morebiti že danes spodrinila mašina? — tako se skrbno vprašuje delavec, in celó kadar zaspí, v sanjah sliši ropot kolés, ki gonijo mašine, in ki mu žugajo še ta košček kruha vzeti, ki ga danes ima?

In ta skrb ni prazna. Koliko delavcem so dandanes mašine res že vzele ves zaslužek! Fužine delajo z mašinami, kjer je prejšnja leta priden kovač sukal kladvo; mašine izdelujejo žeblice in igle, ki so jih poprej delali žebjarji (cvekarji); mizarjem so stružnice, rezbarice in druge mašine vzele mnogo zaslužka; mašine, ki izdelujejo pile, podkve, verige, kaveljne, šivanke, kopita, doge itd. so mnogim rokodelstvom snedle kruh; predilnice, kjer se po 50.000, pa tudi 100.000 vretenec suče, so brezštevilnim predicam in predivcem iz pridnih rok vzele vreteno. Mašine, ktere tkó, so vzele tkalcem delo in sto in sto tisoč tkalcev je ob zaslužek. Mašine, ktere same šivajo in pletó (štrikajo), vzele so šivaricam in

pleticam dela. Papirnice z mašinami so ustavile papirnice, kjer so pred le rokó delale.

In kdo more že danes reči, kakošne druge mašine se bojo še iznašle, da namestujejo človeško rokó?

Tako vprašanje si stavi boječ rokodelec, in ker vidi, da znajdeb človeškega uma ne more ovirati, ker so na korist človeštvu, misli in misli, duhta in duhta, kako bi odvrnil od sebe še večo škodo in si vendar prislužil kaj kruha.

V tolažbo pridnim delavcem moremo to reči: če tudi so mašine dobrotljive znajdbe, vendar je meja, čez katero ne morejo seči, in meja, ktera mašinam kliče „stojte!“ je ta, da je mašine ondi konec, kjer se začne delo s premišljevanjem in svobodna umetnost.

Kakor pajek svojo pajčevino zmiraj enako prede, kakor čbela svoje celice zmiraj enako izdeluje, kakor lastovica svoje gnjezdo zmiraj enako zidari, tako mašina zmiraj le po istem kopitu dela. Človeška roka pa preminja in boljša svoje delo, ker um in pamet jo vodi v vsacem trenutku, da zmiraj kaj novega, kaj lepšega lahko stvari. Pri kmetijskih delih je prevdarka treba, ki ga nimajo mašine, — pri rokodelcih, kjer je pre-

mislika treba, ne zadostuje slepa mašina sama, in kjer je umetnosti treba, mašina ne zmore.

Moč vode, sape in pare ni nadomestila roke, ampak roko je le olajšala teškega dela in slepega hlapčanskega dela, da se je človek znebil teh težav in da svoj um more obračati na delo, kjer je prevdarka, kjer je umetnosti treba. (Kon. prih.)

Sporočilo

o IX. seji Maticinega odbora

19. decembra 1867.

Prišel je sejo dr. Vončina z veseljem naznanilom, da je Matica od poslednje seje pridobila nekaj v nrvstvenem, nekaj v denarstvenem oziru, ker so jej pristopili svetli knezoškof Jernej Vidmar, in ker jej je volil petino svojega premoženja ranjki blagi profesor Debeljak, katero bode pri sodnji zastopal tajnik g. profesor Lésar. Ime Debeljakovo ostane slavno v letnikih naše Matice med prvimi dobrotniki, in počastimo tudi mi vstavši njegov spomin (kar se tudi zgodi)!

Na to se potrди zapisnik VIII. odborove seje, in tajnik g. Lésar je poročal o važnejših stvaréh tako-le:

Število maticinih udov se je od 8. odborove seje pomnožilo za 36, med kterimi je 5 ustanovnikov (med temi so milost. ljubljanski knezoškof g. Jernej Vidmar Matici podarili 200 gold.) in 29 letnikov. Glavna Maticina knjiga imela bi toraj kazati številko 1312, a zadnja številka jej je ravno 1300. Ta razložek izhaja od tod, ker nam je vneti poverjenik g. Dominik Čolnik letnino 12 udov poslal brez imen, ktera nam naznani pozneje.

Najvažnejši dopis, ki je došel Matici, je gotovo ta, v kterem jej gosp. dr. Jernej Zupanec, c. kr. biležnik kot sodnijski komisar, 30. nov. 1867. l. naznanja, da je ranjki gimn. profesor Matija Debeljak v Trstu umrl 18. oktobra 1867. leta ter v svoji oporoki, pisani 24. decembra 1866 in 15. junija 1867. leta, razglašeni 24. oktobra 1867. leta naši Matici po odbitih darovih petino svojega premoženja zapustil proti temu, da Matica svoje knjige vsako leto pošlje njegovi rojstni hiši št. 2 na Visokem v Poljanski fari. To premoženje je večidel v laških državnih pismih, in znaša 70.618 gld., ako ta dadé toliko, na kolikor se glasé. — Bog plati rodoljubnemu velikodušnemu dobrotniku, ter mu obudi mnogo posnemalcev! Vsled tega naznanila se je Matica 2. decembra 1867. l. pri dotični sodnji oglasila za pogojnega dediča omenjene petine, sodnja pa je že 3. decembra 1867. l. št. 24.015 odgovorila, da potrdi in Matici prispozna dedovalno to pravico. Za daljno obravnavanje te dedičine je prvi podpredsednik gosp. dr. Leon Vončina 2. dec. 1867. l. pooblastil poročajočega tajnika in odbornika, kateri po dovršeni obravnavi vse naznani slavnemu odboru.

Družba „the Smithsonian Justitution“ v Washington-u je poslala z listom od 29. dec. 1866 svoje knjige isto leto izdane. Prejela je je Matica 10. oktobra t. l., ter imenovani družbi poslala svoje knjige, dozdej na svetlo dane. Prepričan sem, da slavni odbor potrdi to ravnanje. — (Odobri se.)

Prejeli smo začetek rokopisa Hafnerjevega o slovenski stenografiji; tajnik ga je v presojevanje dal hitropiscu g. Stempiharju. Naj slavni odbor vdobri tudi to ravnanje. — (Odobri se.)

Presojevalci Žepičeve „latinske čitanke“ so dovršili svoj posel. — O P. Ladislavovi „latinski slovnici“ sem danes prejel pismo, v kterem g. prof. Macun naznanja, da jo pregleda o božičnih praznikih. Tako pride poročilo o teh dveh rokopisih še le v prihodnji seji na vrsto.

Gosp. dr. Josip Vošnjak naznanja, da se „slovenski Štajar“ pridno spisuje, da pa rokopis ne bode gotov do novega leta, vendar pa misli, da se bode vsaj prva polovica te knjige lahko natiskala v prihodnjem letu. „Radi — tako dalje piše g. dr. Vošnjak — bi mi dodali zemljevid „Slovenskega Štajarja“, izdelanega po vélikem general-stabnem zemljevidu, pa stroški bi morda bili preveliki za Matico, kajti tak zemljevid bi, kakor sem pozvedel, stal na 700—800 gld. Kaj misli Maticin odbor? Če je v stanu, dovoljiti te stroške, lotimo se tega dela.“ Naj slavni odbor danes izreče svojo misel o tem vprašanji. — (Odbor ne odobri tega nasveta.)

Odsek za izdavanje knjig, voljen v 8. odborovi seji, je sestavil imenik onih knjig, ktere priporoča odboru slovenske Matice. Ta imenik je v „Novicah“ razglasil s prošnjo, da blagovolijo do novega leta 1868 oglasiti se pisatelji, ki bi spisati hoteli katero omenjenih knjig, da odsek to poroča Maticinemu odboru, za knjige pa, za ktere se ne bi dotlej nihče oglasil, da Matica sama si poišče pisateljev. — Naj slavnemu odboru naznanim, za ktere knjige so se doslej oglasili pisatelji.

Za Šafařikove starožitnosti oglasili so se štirje, namreč visokoč. profesor P. Ladislav, g. Josip Stare, gimn. suplent v Oseku, g. Franjo Marn, učiteljski pripravnik, in Jan. Vesel, duhovnik; — za filozofijsko propedeutiko, kakoršno je spisal Zimmermann, le nekoliko okrajšano s pomočjo česke, poljske, hrvaške in talijanske g. Mat. Cigale; — za slovensko hrvaško-srbsko slovnico: g. prof. Ivan Macun; za „slovenskega Zidarja“ g. Fr. Tomšič, pristav na ljubljanski viši realki, ki je že dovršil vse skušnje za realkino učiteljstvo, in Franjo Vodopivec, učitelj na reški realki; za sodelavca pri „naučnem slovníku“ za medicinske članke ponudil se je g. dr. Jos. Vošnjak.

Vrh tega pa so došli še predlogi, ki dopolnujejo odsekov nasvet, namreč: Visokočest. g. P. Ladislav nasvetuje, da se Šafařikovim starožitnostim dodadé tudi IV. bukve Herodotove, na ktere se Šafařik čestokrat sklicuje in je presojuje, in izdá staroslovensko berilo za šole. — Za obé knjigi se omenjeni slavni profesor ponuja Matici. — Gosp. odbornik M. Majar nasvetuje to-le: „Ako bi bilo slavnej družbi všeč, bi jaz spisal, da bi naša Matica na svetlo izdala, knjigo zabavno-podučno, v kateri bi bile pripovedke resnične, to je, ktere so se večji del resnično prigodile; izvirno so spisane v ruščini, in v knjigi, kakor jaz menim, bi na jednej strani se tiskala po ruski, na drugoj pa slovenski pripovedka.“ — Gosp. Matej Cigale predlaga, naj se namesto „starožitnosti“ izdade slovenska literatura ali vsaj bibliografija. — Gosp. B. Raić želí, da bi Matica izdala: Popis vseh zelišč rastočih na Slovenskem in navod, kako je ravnati z berilom, da je poduk poraben ter prebirajočim učencem koristen. — Gosp. A. Janežič nasvetuje: a) izdavo najlepših narodnih pesem in pripovedek slovenskih; b) izdavo zbranih del naših najboljših sedanjih pesnikov: Cegnarja, Levstika in Vilharja; c) kakov krasen roman; d) Schödlerjevo knjigo „Buch der Natur.“ — Gosp. odbornik dr. Ulaga predlaga: Naj se izdá Jirsikova poljudna dogmatika katoliška, in za-njo razpiše poštena nagrada.

(Konec prihodnjič.)

Slovstvene stvari.

Slovníške drobtine.

Spisal Cigale.

Spominjam se, da smo se čudili svoje dni slovensčini, kako se je od Truberjevih časov sem malo spremenila. Današnji dan ne bi se to več moglo trditi, kajti

Národno-gospodarske stvari.

Delo z rokami nasproti delu z mašinami.

(Konec.)

Mnoga rokodelstva se nikdar ne bojo dala po mašinah opravljati; roka bode v nekterih delih zmiraj ostala orodje, katero vodi človeški um.

Vprašanje je po takem, kako se more rokodelc varovati, da mu mašine ne vzamejo vsega kruha?

Odgovor na to vprašanje je ta, da svoj um in svojo pamet vpreže in da ta dva vodita roko in se tako navadno rokodelstvo loči od umetnosti.

Delavca takega, kateri brez omikane pameti in brez umetalnega duhá le samo robotno ali tlačansko kako delo opravljati zná, lahko mašina ob kruh pripravi; takemu pa, čegar roko um in umetalni duh vodi, se ni tega bati. To že veljá pri delih v domačem gospodarstvu in pri kmetijstvu: za grobo perilo imamo mašine, fino perilo more le roka perice prati; sejati, mlatiti, škopo rezati se more z mašinami; drevesa cepiti, sadje obirati, grozdje trgati itd., to more le roka.

Še bolj pa veljá to od obrtnistev. Če tudi imamo izvrstne mašine predilnice, si vendar predice, ki v Indii in Belgii predejo mušelinovo prejo, veliko zaslužijo, in tisoč in tisoč čipkaric (delavek, ktere čipke ali špice delajo) si na Angležkem, Francozkem, v Belgii in Švajci še dober kos kruha služi, če tudi je mnogo izvrstnih mašin čipkarnic v teh deželah. Veziljam (štikaricam), ki tako rekoč z iglico malajo, se od mašin šivaric nimajo nič bati. Umetnim ključarjem, umetnim mizarjem, rezljarjem itd. ni treba strahú imeti pred mašinami. Kjer koli rokodelstvo prestopi v umetnost, ondi je konec mašinam; takim delom je le umetna človeška roka kos.

Kaj je tedaj dandanes rokodelcem treba, da si v kljub vsem mašinam morejo pošten kos kruha služiti?

Učiti, mikati, izobraževati se jim je treba v vseh tistih vednostih, ktere segajo v njih rokodelstvo: treba je učiti se risanja, pridobiti se dobrega okusa, učiti se mehanike, fizike in kemije in sploh vsega, kar iz tlačanskega delavca in rokodelca naredí umnega rokodelca in mislečega umetnika.

Zato pa je treba šol, katerih nam v Avstrii še zelo manjka, — treba pa je tudi, da rokodelce in gospodarje prešine ta zavest, da se je treba učiti.

Ker so tako dolgo v Avstrii zanemarjene bile učilnice za obrtnijstvo in kmetijstvo, in nismo imeli drugih šol kakor šole za nemški abece (od tod imé „nemških šol“) in pripravljajoče šole za pravoslovce, zdraviloslovce in bogoslovce, to je, tako imenovane „latinske šole“, ni čuda, da so naši obrtniki in rokodelci tako zaostali. Pa ravno zato se tudi ni čuditi, da so Francozje v tem, kar se tiče okusnega obrtnijstva, prekosili vse druge narode, kajti oni imajo šole in učilnice za te razdelke človeškega življenja že davno. In da je res tako, pričala je obrtnijska razstava, ki je lani bila v Parizu.

Zato le poduka več in več dobre volje učiti se! — in človeški umetni roki ni se treba bati, da si ne bo mogla kruha služiti.

Konkordat in pa armade.

Konkordatoborci vlečejo na dan, kar le morejo, da bi počrnili konkordat; tako brez poštenja divjajo ti ljudje, da pripisujejo njemu celó stvari, o katerih je čisto nedolžen.

Tako je najdel nemški pražki časnik „Prager Lloyd“, ki ga je dunajski dr. Klunov „Volkswirth“ ra-

dosten ponatisnil, da konkordat je na škodo tudi kmetijstvu in obrtnijstvu, in zakaj neki? Tako-le modrujeta „Lloyd“ in „Volkswirth“: „Gospodstvo konkordatovo samo, katero našemu cesarstvu naklada leto in dan 70 praznikov, je krivo, da je na leto za 700 milijonov gold. na zgubi, ker če ne bi teh praznikov bilo in bi kmetje in rokodelci smeli delati, bi v teh 70 praznikih pridelali in prislužili 700 milijonov gold. Rokodelec v protestantiških (luteranskih) deželah dela celo leto 313 dni očitno pred vsem svetom, o praznikih pa saj nekoliko ur pri zaprtih vratih; Avstrijanec sme le 297 dni delati, vse druge dni pa, če tudi ima dela čez glavo, ne sme, ker policija bi mu delavnico zaprla.“

Tako modrujeta ta dva časnika, ki prav očitno pred svetom kažeta kratko svojo pamet. So li naši prazniki še le od 1855. leta, ko se je konkordat ustanovil? Al ker nista tako nevedna, da tega ne bi vedela, kar vé vsak priprost človek, ki je 20 let star, zato je očitno, da le na konkordat bijeta, mislita pa na katoliško cerkev, ktera praznuje svoje praznike. In kako temno je v glavah teh ljudi, ki v eno mer le kričijo „več svitlobe, več svitlobe“, kaže prav očitno to, da v vsakem kraji je mnogo ljudi in v našem cesarstvu na milijone ljudi, ki bi radi delali, pa še v delavnih nimajo dela!

Ali ne slišite siromakov, ki prosijo dela, pa ga ne dobijo? Bog daj, da se, kadar delavci stopijo na noge, ne bi maščevali ti ljudje nad norim zasmehovanjem praznikov!

Tem konkordatoborcem nasproti pa poje dunajski časnik „Allg. ill. Zeitsch. für Land- und Forstw.“ vso drugo pesem. Ta časnik pod naslovom „Das stehende Heersystem“ pa v armada h išče velike zgube delavnih moči, ter pravi med drugimi to-le: Število duš v Evropi iznaša 280 milijonov, vojakov pa 3 milijone; ako rečemo, da vsaj polovica izmed njih zmiraj le puške nosi in družega nič ne dela, gré po takem 550 milijonov delavnih dni v zgubo. Grozovita je ta zguba, zato ta časnik naposled vse kaj družega svetuje kakor „Volkswirth“, kateri kriči: „Proč s prazniki, proč s konkordatom“ („Fort mit dem Concordat! sei also auch unsere Losung“); on svetuje: „znižajte stroške, posebno stroške za armado, ne odtegujte pridnih rok kmetijstvu in rokodelstvu, povzdignite pridelke in izdelke; dajte soseskam samostojno gospodarstvo, dajte deželam avtonomijo itd. — in tako stroški državni ne bojo večí memo dohodkov!“

To mislimo, je pošteno rečeno; ta svét sega v djansko življenje; tako je in nič drugače. Liberalizem konkordatoborcev, kateri pezdir vidijo v duhovnih napravah, bruna pa v državnih ne, je piškav oreh, pozlačen od zunaj, kakor so orehi, ki jih Miklavž nosi otrokom!

Družbene stvari.

Sporočilo

o IX. seji Matičinega odbora

19. decembra 1867.

(Konec.)

Gosp. prof. Šolar naznani, da je nenadoma pregledal društveno premoženje po vpisni knjigi in pri blagajniku g. dr. Zupancu in je našel vse v tenkem redu.

Pred razpravo o knjigah pové blagajnik dr. Zupanec, koliko ima sedaj Matica premoženja, in koliko sme dati za knjige prihodnje leto.

Po tem nasvetuje dr. J. Bleiweis, da se najpred do-